

БРЕХЛИВІСТЬ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ДЕВІАНТНОЇ ОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ: ПРОБЛЕМА ДЕТЕРМІНАЦІЇ

К. М. Васюк,

кандидат психологічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Проблема вродженої або соціальної детермінації різних поведінкових проявів і рис особистості майже завжди постає, коли справа стосується корекційної або діагностичної роботи. І не завжди на це питання можна однозначно відповісти. У сфері комунікацій також безліч проблемних областей, які дотепер досить спірні у питанні детермінант. Однією з таких є брехливість.

На відміну від брехні, яка, як довела відома дослідниця Б. де Пауло, притаманна всім людям, брехливість характеризується підвищеною порівняно з нормою частотою використання брехні у спілкуванні. Ми залишимо осторонь обговорення цієї частоти як діагностичного критерію, а звернемо увагу на ті причини, що лежать в основі такої поведінки.

Метою нашого теоретичного аналізу є визначення, якими саме чинниками, вродженими чи набутими, обумовлений розвиток брехливості в структурі особистісних рис.

На тепер однозначно можна стверджувати, що брехливість може трактуватися з декількох позицій:

- так, О. О. Віхман вважає, що брехливість це цілісне психічне утворення, структуру якого складає єдність мотиваційного і процесуального компонентів. Мотиваційним складником вважається маккіавелізм, а процесуальним – способи представлення інформації [2].
- І. А. Джидар'ян, К. О. Абульханова розглядають брехливість як специфічну активність суб'єкта, тобто по суті мова йде про звичну поведінкову реакцію, яка має невизначену етіологію, але вірогідніше формується як і будь-яка звичка, під дією соціальних чинників [5].
- О. Д. Сафін та О. Л. Колісник визначають брехливість як складне структурне утворення, яке має гендерні особливості, але теж обумовлені мотиваційними складовими, а також взаємозв'язками когнітивних і динамічних показників. Авторам вдалося виявити відмінності в динамічних показниках між чоловіками і жінками [3].

- На нашу особисту думку, брехливість є сталою рисою особистості, яка носить скоріше вроджений характер, вона виражається в стійкій схильності особистості вводити в оману співрозмовника, при чому спостерігається підкріплення у вигляді досягнення корисливої мети або морального задоволення від введення співрозмовника в оману.

Важливим аспектом у пошуку відповідей на питання щодо чинників формування брехливості як риси особистості є наявність взаємозв'язків з іншими особистісними рисами. Вважаємо, що достатньо велика кількість взаємозв'язків з психофізіологічними властивостями та іншими вродженими рисами особистості буде свідчити про велику ймовірність вродженого, або навіть генетичного походження брехливості в структурі особистості людини. На думку О. О. Віхмана, спостерігається достовірний взаємозв'язок брехливості з моральною та емоційною незрілістю, темпераментальними показниками та комунікативними якостями особистості. Моральна незрілість в основному проявляється в вигляді психопатичних рис. Також існують взаємозв'язки з високими показниками інтелекту та нерозвиненим вольовим самоконтролем, хоча в останньому можемо посперечатися, оскільки проста логіка говорить про те, що вдало брехати потрібно добре контролювати свої емоції [2].

Цікавою є і позиція практиків, зокрема, М. Костенко, який має великий практичний досвід детекції брехні у зв'язку зі службою в силових структурах. Він вважає, що брехливість має взаємозв'язки із психофізіологічними, психологічними, соціально-психологічними характеристиками особистості. Але ці зв'язки носять складний і неоднозначний характер [4]. Але пріоритетність віддається формально-динамічним характеристикам індивідуальності, що більшою мірою також вроджені. Особливо значущі зв'язки спостерігаються з високою швидкістю протікання пізнавальних процесів та комунікативною гнучкістю. Можливо додатковим підкріпленням є те, що особи більш схильні до брехливості краще адаптуються і схильні до лідерства.

Таким чином, у різних теоріях ми знаходимо спільні риси, які пов'язують брехливість з динамічними характеристиками, які виявляються на фоні низького розвитку моралі і загальної емоційної незрілості. На нашу думку, первинним є вроджений компонент, і він стосується пізнавальної сфери. Брехливість є вираженням гарної уяви і швидкого протікання пізнавальних процесів, що дозволяють індивіду швидко формувати уявний образ. Але не можна повністю ігнорувати і соціальну складову. Низький

рівень морального виховання і асоціальні паттерни поведінки обумовлюють спрямування цих вроджених особливостей когнітивної сфери в асоціальне русло. Для остаточного підтвердження даного припущення потрібно лонгітюдне дослідження формування даної особливості протягом онтогенетичного розвитку індивіда.

Література

1. Боярин Л.В. Соціально-психологічні особливості ціннісних орієнтацій особистості в аспекті прояву. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2017. Вип. 2. С. 36-44.
2. Вихман А.А. Лживість в структурі інтегральної індивідуальності. автореф.к.психол.н., Пермь. 2011. 26 с.
3. Колісник О.Л. Гендерні розбіжності у прояві брехливості: кореляційний аналіз та його результати [Електронний ресурс]. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_34
4. Костенко М. Взаємозв'язок брехливості з психофізіологічними, психологічними та соціально-психологічними характеристиками особистості. Вісник Академії управління МВС. 2010. №4 (16). С. 237-244.
5. Майорчак Н. М. Причини виникнення та формування людської брехливості у віковій психології. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II (15), Issue; 30. 2014. С. 110–113.
6. Топоркова І.В. Взаємозв'язки структурно-функціональних складових брехливості з особистісними рисами у жінок – злочинниць та жінок з умовно-нормативною поведінкою. Психологічний часопис. 2018. №6. С. 198-212. Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_6_16